

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

PASSFR.EU

A Digital Learning Platform for Generation Z:
Passport to IFRS®

A Digital Learning Platform for Generation Z: Passport to IFRS®

Международен МСФО® 13 Оценяване по справедлива стойност

Funded by the Erasmus+ Program of the European Union. However, European Commission and Turkish National Agency cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

© Copyright 2021, Istanbul University

Международен стандарт за финансово отчитане (МСФО) 13 Оценяване по справедлива стойност

Обхват и определения

Предприятията могат да използват различни методи за счетоводно отчитане на своите активи или пасиви, някои базирани на себестойността, а други на действителната стойност. При оценката на дяловете на инвеститорите действителната стойност е важна, тъй като тя отразява близката до пазарната стойност на активите или пасивите на предприятието. Затова оценяването на справедливата стойност в дадено предприятие може да се изисква от счетоводните разпоредби или в интерес на инвеститорите. Стандарт МСФО 13 Оценяване на справедлива стойност определя какво е справедлива стойност, каква система за оценяване на справедлива стойност се прилага и каква информация за оценяване на справедлива стойност трябва да бъде оповестявана.

Трябва да се отбележи, че справедливата стойност не зависи от спецификата на отделното предприятие, а се оценява въз основа на пазарни критерии. За някои активи и пасиви може да се наблюдават пазарни сделки или да има пазарна информация. Например, в някои държави имат бази данни за определени пазарни цени, статистически отчети, данни от стоковата борса и т.н. Въпреки това, оценяването по справедлива стойност и в двата случая цели едно и също - да се изчисли цената на продажба на актив или на прехвърляне на пасив при обичайна сделка между пазарни участници към датата на оценяване при актуалните тогава пазарни условия.

В някои случаи, когато няма данни за цената на идентичен актив или пасив, предприятието може да оцени справедливата им стойност с помощта на друг метод за остойностяване. Тъй като справедливата стойност е пазарна оценка, тя се определя въз основа на евентуалните допускания на пазарните участници при определянето на цената на актив или пасив, включително допускания във връзка с риска. Определението за справедлива стойност се съсредоточава върху активите и пасивите, защото те са основен предмет на счетоводното оценяване.

МСФО 13 се прилага, когато в друг МСФО се изисква или позволява оценяване по справедлива стойност или оповестяване на оценяването по справедлива стойност. Въпреки това МСФО 13 не се прилага за плащания на базата на акции, лизингови операции, и обезценка на активи по нетна реализируема стойност. Процедурите за оценяване на справедливата стойност, описани в МСФО 13, се прилагат както за първоначално, така и за последващо оценяване, за което се изискват справедливи стойности.

Основни определения (МСФО 13. Допълнение А):

Справедлива стойност – цената, получена за продажбата на актив или платена за прехвърлянето на пасив в обичайна сделка между пазарни участници към датата на оценяване.

Активен пазар – пазар, на който сделките за даден актив или пасив се извършват с достатъчна честота и обем, така че се осигурява непрекъсната ценова информация.

Най-изгоден пазар – Пазарът, на който след отчитането на разходите по сделката и транспортните разходи сумата, получена за продажбата на актива, е максимална или сумата, платена за прехвърлянето на пасива, е минимална.

Основен пазар – Пазарът с най-голям обем и ниво на дейност за дадения актив или пасив.

Подход на базата на разходите – Метод за остойностяване, който отразява актуалната сума, която би се изисквала, за да се замени годността на актива (често наричана текуща възстановителна стойност).

Метод на базата на доходите – Методи за остойностяване, които превръщат бъдещи суми (например парични потоци или приходи и разходи) в единна текуща (т.е. сконтирана) сума. Оценяването на справедливата стойност се определя въз основа на стойността, посочена от текущите пазарни очаквания за тези бъдещи суми.

Подход на пазарните сравнения – Метод за остойностяване, който използва цени и друга полезна информация, генерирана от пазарни сделки с идентични или сравними (т.е. подобни) активи, пасиви или група активи и пасиви.

Основни въпроси: Признаване

В някои случаи, съгласно изискванията на други МСФО, цената на сделката е равна на справедливата стойност. Например такъв може да бъде случаят, когато, на датата на сделката, сделката за закупуване на актив се извършва на пазара, на който активът ще бъде продаден.

В някои случаи предприятията не продават активите на цената, платена за придобиването им. По същия начин предприятията не прехвърлят пасиви непременно по цените, платени при поемането им. Например, когато даден актив се продава на търг, цената му може да се различава от пазарната цена при нормални условия.

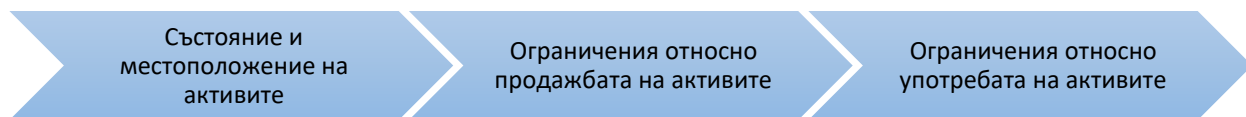
Ако други стандарти на МСФО изискват на предприятието се разреши да оцени актив или пасив първоначално по справедлива стойност, а цената на сделката се различава от справедливата стойност, предприятието трябва да признае произтичащата печалба или загуба в печалба (загуба), освен ако съответните МСФО не посочват друго. Примери са представени на Фигура 1.

Казус	Счетоводен запис
Предприятие X, което се занимава с брокерска и търговска дейност, купува стоки с цел бързата им продажба, за да печели от колебанията на цените и затова оценява стоките по справедлива стойност. През м. март предприятие X закупува автомобил за 10 000 BE от обявено в несъстоятелност предприятие. Автомобилът се купува с цел препродажбата му в бъдеще. При нормални бизнес условия подобен автомобил струва 12 000 BE на пазара. Предприятие X ще признае материалния запас по справедлива стойност от 12 000 BE.	Dr. Материални запаси 12 000 BE Cr. Каса 10 000 BE Cr. Приход 2 000 BE

Фигура 1. Пример за признаване по справедлива стойност

Основни въпроси: Оценяване

При оценяването по справедлива стойност на даден актив или пасив се отчитат характеристиките на актива или пасива, ако участниците на пазара ще ги вземат под внимание при определянето на цената на актива или пасива към датата на оценяване (вж. Фигура 2).

Фигура 2. Примери за отчитане на характеристиките на активи

При оценяването по справедлива стойност предприятието отчита характеристиките на актива или пасива, ако участниците на пазара ще ги вземат под внимание при определянето на цената на актива или пасива към датата на оценяване. Активите и пасивите може да се оценяват по справедлива стойност самостоятелно или в групи от активи или пасиви в зависимост от тяхната разчетна единица.

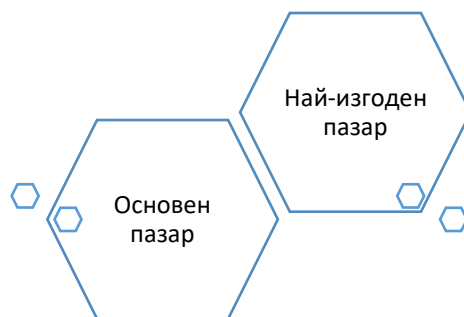
Предприятието трябва да използва подходящи техники за оценка, които при подходящи обстоятелства са достатъчни за определяне на справедливата стойност. Има три най-широко използвани техники за оценка, които са представени на Фигура 3.

Фигура 3. Техники за оценяване по справедлива стойност

Предприятията сами избират техниките за оценка на справедливата стойност, които да използват. В някои случаи могат да се използват няколко техники. Когато предприятието избере техника за оценка по справедлива стойност, то трябва да я прилага последователно. Въпреки това, техниките за оценка на справедливата стойност могат да се променят с развитието на нови пазари, достъп до нова информация, загуба на достъп до използваната преди това информация, поява на по-добри техники за оценка или промяна на пазарните условия.

Пазарен подход. Определянето на справедливата стойност се основава на предположението, че даден актив или пасив се разменят между участници на пазара с цел продажба на актива или прехвърляне на пасива в съответствие с пазарните условия, преобладаващи към датата на оценяване на съответния тип пазар (вж. Фигура 4).

Фигура 4. Примери за типове пазари

Справедливата стойност трябва да се определя въз основа на основния пазар, а когато липсва основен пазар - на най-изгодния пазар. Предприятието не е длъжно да предприеме изчерпателно търсене на всички възможни пазари, за да установи основния пазар или при липса на такъв - на най-изгодния пазар, но то взема предвид цялата разумно достъпна информация, с която разполага. При отсъствие на доказателства за противното, за основен пазар или при липса на такъв - за най-изгоден пазар се приема този, на който предприятието обичайно би сключило сделка за продажба на актива или за прехвърляне на пасива. Оценката на справедливата стойност е цената на основния пазар (независимо дали тази цена е непосредствено наблюдаема или определена при използването на друг метод за остойностяване), дори ако цената на друг пазар е потенциално по-изгодна към датата на оценяване.

Предприятието трябва да има достъп до основния (или най-изгодния) пазар към датата на оценяване. Различните предприятия има различни дейности и затова могат да имат достъп до различни пазари и основният (или най-изгодният пазар) на един и същ актив или пасив. Следователно основният пазар се разглежда от гледна точка на конкретното предприятие и отчитайки възможностите му да продаде конкретни активи или да прехвърли конкретни пасиви.

Когато оценява справедливата стойност на активите и пасивите, предприятието приема, че сделката се извършва към тази дата от гледна точка на даден участник на пазара, който държи актива или дължи пасива. За целта то трябва да прецени дали ще сравнява фактори, които са присъщи на активите или пасивите, на основния пазар (или най-изгодния пазар) или на пазарните участници, които биха сключили сделката на този пазар.

Цената на основния (или най-изгодния) пазар, използвана за оценяване на справедливата стойност на актива или пасива, не се коригира спрямо разходите по сделката. Разходите по сделката не са характеристика на даден актив или пасив; а по-скоро са специфични за сделката и се различават в зависимост от начина, по който предприятието сключва сделка за актив или пасив. Съгласно МСФО 13, параграф 25, разходите по сделката никога не се приспадат от цената на актива при определяне на неговата справедлива стойност. Все пак те се приспадат от цената, за да се определи най-изгодният пазар, когато няма основен пазар. След определяне на най-изгодния пазар, справедливата стойност на актива ще бъде неговата цена, коригирана само с транспортните разходи (които не са разходи по сделката). Разходите по сделката не включват транспортните разходи. Трябва да се отбележи, че ако дадено местоположение е характеристика на актива, цената на основния (или най-изгодния) пазар се коригира с разходите, които биха възникнали за транспортирането на актива от неговото местоположение до този пазар. Примери са представени в Таблица 1.

Таблица 1. Определяне на справедлива стойност

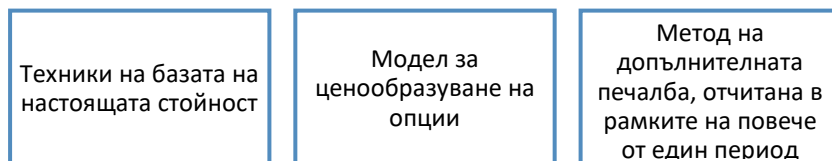
На основния пазар			На най-изгодния пазар		
За пазари А и В на даден актив е известна следната информация, като пазар А се счита за основен пазар.			За пазари А и В е известна следната информация. Няма основен пазар.		
Пазар	А	В	Пазар	А	В
Цена, ВЕ	12 000	15 000	Цена, ВЕ	12 000	15 000
Транспортни разходи, ВЕ	2 000	3 000	Транспортни разходи, ВЕ	2 000	3 000
Разходи по сделката, ВЕ	1 000	1 200	Разходи по сделката, ВЕ	1 000	1 200
Справедливата стойност на актива е $12\,000\text{ ВЕ} - 2\,000\text{ ВЕ} = 10\,000\text{ ВЕ}$			Нетната сума, получена на пазар А е $12\,000\text{ ВЕ} - 2\,000\text{ ВЕ} - 1\,000\text{ ВЕ} = 9\,000\text{ ВЕ}$ Нетната сума, получена на пазар В е $15\,000\text{ ВЕ} - 3\,000\text{ ВЕ} - 1\,200\text{ ВЕ} = 10\,800\text{ ВЕ}$ Следователно най-изгоден е пазар В. Справедливата стойност на актива е $12\,000\text{ ВЕ}$ (без да се вземат предвид транспортните разходи, които са $15\,000\text{ ВЕ} - 3\,000\text{ ВЕ}$) при покупка на пазар (В).		

Разходен подход. Подходът на базата на разходите отразява актуалната сума, която би се изисквала, за да се замени годността на актива (текуща възстановителна стойност). От гледна точка на даден пазарен участник продавач, цената, която ще се получи за определен актив, се основава на разходите на пазарен участник купувач за придобиването или построяването на актив заместител със сравнима полезност, коригирани с разходите за моралното му остаряване. Пазарен участник купувач не би платил повече за даден актив от сумата, за която би могъл да замени годността на този актив. Моралното остаряване включва физическо изхабяване, функционално (техническо) остаряване и икономическо (външно) остаряване и е по-широко понятие от обезценяването за целите на финансовото отчитане. В много случаи към метода на текущата възстановителна стойност се прибегва при оценяването на справедливата стойност на материални активи, които се използват в комбинация с други активи или с други активи и пасиви. Пример за приложението на разходния подход е даден в Таблица 2.

Таблица 2. Определяне на справедлива стойност по разходния подход

Казус	Предприятие Х е закупило специфично производствено оборудване за 50 000 ВЕ преди две години. Днес предприятието има нужда да определи справедливата стойност на производственото оборудване. Предприятието счита за подходящо да приложи подхода на разходите, тъй като на пазара няма аналог или подобен продукт и следователно пазарният подход не може да бъде приложен.
Оценяване на справедливата стойност	При поискване, Предприятие Z предоставя приблизителна оценка за това колко би струвало производството на подобно оборудване. Разходите за производство на такова оборудване биха били 60 000 ВЕ. Тази стойност обаче не може да се счита за справедлива стойност, тъй като стойността трябва да бъде коригирана за остаряване. Експертите от Предприятие Х са определили, че оборудването трябва да бъде оценено на 65% от новия еквивалент. Следователно справедливата стойност е 39 000 ВЕ ($60\,000\text{ ВЕ} \times 65\%$).

Приходен подход. Подходът на базата на доходите се основава на превръщането на бъдещи суми в единна текуща сума. При използването му оценката на справедливата стойност отразява текущите пазарни очаквания за тези бъдещи суми. Най-често използваните техники са обобщени на Фигура 5.

Фигура 5. Техники на приходния подход за оценяване на справедливата стойност

Методът на очакваната настояща стойност се използва за коригиране чрез сконтиране на очакваните парични потоци. Определянето на справедливата стойност на актив или пасив с помощта на техниката на настояща стойност включва оценка на бъдещите парични потоци, очаквания относно размера и графика на паричните потоци, които отразяват несигурността, присъща на паричните потоци, разходите за възстановяване на несигурността, присъща на паричните потоци и различни други фактори. Техниката на настоящата стойност за определяне на справедливата стойност следва следните принципи:

- Паричните потоци и сконтовите проценти трябва да отразяват допусканията на пазарните участници при определянето на цената на даден актив или пасив;
- Паричните потоци и сконтовите проценти трябва да отчитат само факторите, свързани с оценявания актив или пасив;
- Сконтовите проценти трябва да отразяват допусканията, които съответстват на присъщите на паричните потоци рискове, за да се избегне двойното отчитане или неотчитането на въздействието на рисковите фактори;
- Допусканията относно паричните потоци и сконтовите проценти трябва да са вътрешно последователни;
- Сконтовите проценти трябва да са в съответствие с основните икономически фактори на паричната единица на паричните потоци.

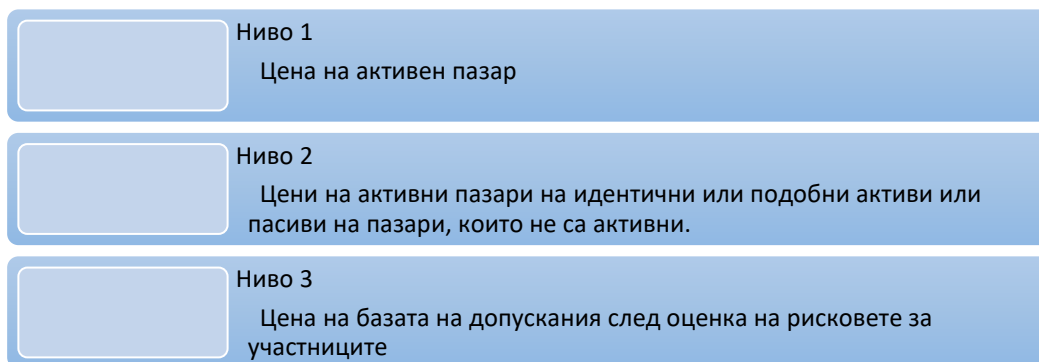
В много случаи както сумата, така и моментът на възникване на паричните потоци, са несигурни и пазарните участници по принцип търсят компенсация за понасяне на несигурността, присъща на паричните потоци на даден актив или пасив. Затова оценяването на справедливата стойност трябва да включва премия за риска. Съществуват други техники, при които не се включва компенсация за риск при оценяване на справедливата стойност, за да се направи първоначално неточна оценка на актива или пасива. След това се използват различни методи за уточняване на настояща стойност, като например метода на коригиране чрез сконтиране на дисконтовия процент или друг метод на очакваната настояща стойност. Пример за прилагане на приходния подход е даден в Таблица 3.

Таблица 3. Оценяване на справедливата стойност по приходния подход

Казус	Предприятие X закупува производствено оборудване на стойност 50 000 BE на изплащане за две години. Плащанията се извършват един път годишно и са на стойност 25 000 BE с включена лихва. Годишният лихвен процент е 3%.
Справедлива стойност на активите	$HHC = \frac{25,000}{(1 + 0.03)^1} + \frac{25,000}{(1 + 0.03)^2} = 47,836.74 \text{ BE}$
Справедлива стойност на текущата част от нетекущи пасиви	$HHC = \frac{25,000}{(1 + 0.03)^1} = 24,271.84 \text{ BE}$
Записи в счетоводния журнал към датата на придобиването	Запис Dr. Материални активи (оборудване) 47 836.74 BE Cr. Нетекущи пасиви 23 564.90 BE Cr. Текущи пасиви 24 271.84 BE

Основни въпроси: Процедури

С оглед подобряване на съгласуваността и съпоставимостта при оценяването на справедливата стойност и свързаните оповестявания, се определя йерархия на справедливите стойности, която категоризира в три нива хипотезите, използвани при методите за оценяване на справедливата стойност (вж. Фигура 6).

Фигура 6. Йерархия на справедливата стойност

При тази йерархия на хипотезите предприятието първо оценява активния пазар и цената на идентичен продукт. При липса на идентичен продукт се търси подобен продукт на активния пазар на второ ниво, при липса на тази информация се използват допускания на трето ниво (вж. Таблица 4).

Таблица 4. Йерархия на справедливата стойност

Ниво	Обяснение
Ниво 1	На това ниво се определя: • основният пазар на актива или пасива, а ако няма основен пазар – най-изгодният пазар; • дали предприятието може да сключи сделка за актива или пасива на цената на този пазар към датата на оценяване.
Ниво 2	Когато активите или пасивите имат определен (договорен) срок, на това ниво трябва да може да бъдат наблюдавани по същество за пълния срок на актива или пасива следните хипотези: • обявени цени на подобни активи или пасиви на активни пазари; • обявени цени на идентични или подобни активи или пасиви на пазари, които не са активни; • хипотези, различни от обявените цени, които могат да се наблюдават за актива или пасива.
Ниво 3	Ненаблюдаемите хипотези за даден актив или пасив на това ниво се използват за оценяване на справедливата стойност дотолкова, доколкото релевантни наблюдаеми хипотези не са на разположение. По този начин се позволява оценяването при ситуации, при които е налице малка, ако изобщо има някаква, активност на пазара за актива или пасива към датата на оценяване. Ненаблюдаемите хипотези отразяват следователно допусканията, с които пазарните участници биха си служили при ценообразуването на актив или пасив, включително допускания за риска. Свързаните с риска допускания включват вътрешноприсъщия риск както на даден метод за оценяване на справедливата стойност (например модел на ценообразуване), така и на хипотезите при метода за остойностяване.

Оповестяване

Когато оповестява информация за ползвателите на финансовите му отчети, предприятието представя информация в два аспекта. Първо, предприятието трябва да оповести информация за активите и пасивите, оценени по справедлива стойност на периодична или непериодична основа в отчета за финансовото състояние след първоначалното признаване, в това число методите за остойностяване и хипотезите, използвани за изготвянето на тези оценки. Второ, предприятието трябва да оповести информация а повтарящите се оценки на справедливата стойност, при които са използвани значими ненаблюдаеми хипотези (от 3-то ниво) - въздействието от оценката върху печалбата или загубата или върху друг всеобхватен доход за периода.

Трябва да се вземе предвид равнището на детайлизиране, необходимо, за да се изпълнят изискванията за оповестяване, да се прецени ударението, което да се постави върху всяко едно от изискванията и степента, в която да се направи обобщаване или разбивка, както и дали е необходима допълнителна информация за оценка на оповестената количествена информация.

Когато оповестява информация, предприятието трябва правилно да определя подходящите класове активи и пасиви въз основа на тяхното естество, характеристики и рискове, както и на нивото в йерархията на справедливите стойности, на което е категоризирана оценката на справедливата стойност.

Примери

Пример № 1

Предприятие трябва да оцени справедливата стойност на стоки А и В по пазарния подход. Как ще се различават стойностите на стоките, ако:

- а) Пазар Y е основен пазар за стоките А и В.
- б) Няма основен пазар (от пазарите X, Y, Z) за стоките А и В.

Известните данни за трите пазара са обобщени в следната таблица:

Пазар	X		Y		Z	
Стоки	A	B	A	B	A	B
Цена, BE	18 000	27 000	22 000	23 000	21 000	28 000
Транспортни разходи, BE	4 000	3 000	1 000	1 000	3 000	5 000

Изчисленията по пазарния подход на стойността на стоките е представена в следната таблица:

Пазар	X		Y		Z	
Стоки	A	B	A	B	A	B
Изчислена стойност, BE	18 000 – 4 000 = 14 000	27 000 – 3 000 = 24 000	22 000 – 1 000 = 21 000	23 000 – 1 000 = 22 000	21 000 – 3 000 = 18 000	28 000 – 5 000 = 23 000

Ако пазар Y е основният пазар на стоки А и В, то справедливата стойност на стока А е 21 000 BE, а на стока В е 22 000 BE.

Ако няма основни пазари, тогава най-изгодният пазар за стока А е пазар Y и справедливата стойност на стока А е 21 000 BE, а най-изгодният пазар за стока В е пазар X и справедливата стойност на стока В е 24 000 BE.

Пример № 2

Предприятие закупува печатарско оборудване, необходимо за техните печатни дейности. Оборудването е практически неизползвано, така че ръководството е изправено пред дилемата кой подход да използва за оценка на справедливата стойност: пазарния подход или подхода на разходите. Основен пазар не съществува. Въпреки това е установено, че подобно оборудване се предлага на пазари А, В, С и D. Събрани са следните пазарни данни:

Пазар	A	B	C	D
Цена, BE	100 000	110 000	90 000	98 000
Разходи по сделката, BE	12 000	12 000	11 500	11 000
Транспортни разходи, BE	3 000	2 000	4 500	5 000

Предприятието отправя запитване към доставчици Z и X на такова оборудване с молба да преценят колко би струвало производството на подобно ново оборудване. Получена е следната информация:

Структура на разходите	Материали, BE	Труд, BE	Изпитания, BE	Общо, BE
Доставчик Z	60 000	15 000	12 000	87 000
Доставчик X	70 000	20 000	8 000	98 000

Тъй като местоположението на оборудването е важно (местоположението е една от характеристиките на актива), разходите по сделката и транспортните разходи се приспадат при измерване на справедливата стойност, за да се определи най-изгодният пазар. Прогнозната стойност на оборудването при пазарен подход е дадена в следната таблица:

Пазар	A	B	C	D
Изчисляване на нетната сума за оборудването, CU	100 000 - 12 000 - 3 000 = <u>85 000</u>	110 000 - 12 000 - 2 000 = <u>96 000</u>	90 000 - 11 500 - 4 500 = <u>74 000</u>	98 000 - 11 000 - 5 000 = <u>82 000</u>

Следователно най-изгодният пазар за оборудването е пазар В (нетната сума, която би била получена за актива, е 96 000 BE). На този пазар справедливата стойност на оборудването е 108 000 BE (112 000 CU - 2 000 CU), без да се отчитат разходите по сделката.

Както може да се види, пазарната стойност на оборудването варира от 74 000 BE до 108 000 BE. Най-изгодният пазар в този случай е пазар В и справедливата стойност при пазарния подход е 108 000 BE.

По разходния подход е установено, че стойността на оборудването варира от 87 000 BE до 98 000 BE. Знаейки, че оборудването е практически неизползвано, не се отчита амортизация.

Мениджърите на предприятия оценяват причините за определяне на тази справедлива стойност и преценяват, че данните, получени чрез пазарния подход, са по-малко субективни от тези, получени чрез разходния подход.

Следователно мениджърите считат, че използваният пазарен подход отразява справедливата стойност по възможно най-добрия начин и в този случай справедливата стойност на оборудването е определена на 108 000 BE.

Пример № 3

Предприятие е закупува оборудване за 1 000 000 BE. Тя ще плати оборудването в рамките на две години на равни вноски на всеки шест месеца (общо 4 плащания). Годишният лихвен процент е 5%. Предприятие оценява активите по справедлива стойност, като прилага приходния подход.

Предприятието изчислява нетната настоящо стойност на активите.

$$\text{ННС} = \frac{250,000}{(1 + 0.05/2)^1} + \frac{250,000}{(1 + 0.05/2)^2} + \frac{250,000}{(1 + 0.05/2)^3} + \frac{250,000}{(1 + 0.05/2)^4} = 940\,493.60 \text{ BE}$$

Предприятието изчислява плащанията за текущата година по справедлива стойност.

$$\text{ННС} = \frac{250,000}{(1 + 0.05/2)^1} + \frac{250,000}{(1 + 0.05/2)^2} = 481\,856.00 \text{ BE}$$

Покупката се записва в счетоводния журнал както следва:

Dr. Материални активи (оборудване) 940 493.60 BE Cr. Нетекущи пасиви 458 637.60 BE Cr. Текущи пасиви 481 856.00 BE
